

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΑΥΤΙΛΟΣ (1985)

(ΕΠΙΛΟΓΗ - ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ)

Είσοδος

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΑΥΤΙΛΟΣ [Π ρ ο β ο λ έ α ς α'] • ΜΥΡΙΣΑΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΝ [I-VII] • ΚΑΙ ΜΕ ΦΩΣ ΚΑΙ ΜΕ ΘΑΝΑΤΟΝ [1-7] • ΟΤΤΩ ΤΙΣ ΕΡΑΤΑΙ [Ο Ταξιδιωτικός Σάκος] • Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΑΥΤΙΛΟΣ [Π ρ ο β ο λ έ α ς β'] • ΜΥΡΙΣΑΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΝ [VIII-XIV] • ΚΑΙ ΜΕ ΦΩΣ ΚΑΙ ΜΕ ΘΑΝΑΤΟΝ [8-14] • ΟΤΤΩ ΤΙΣ ΕΡΑΤΑΙ [Αιγαιοδρόμιον] • Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΑΥΤΙΛΟΣ [Π ρ ο β ο λ έ α ς γ'] • ΜΥΡΙΣΑΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΝ [XV-XXI] • ΚΑΙ ΜΕ ΦΩΣ ΚΑΙ ΜΕ ΘΑΝΑΤΟΝ [15-21] • ΟΤΤΩ ΤΙΣ ΕΡΑΤΑΙ [Τα Στιγμιότυπα] • Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΑΥΤΙΛΟΣ [Π ρ ο β ο λ έ α ς δ'] • ΜΥΡΙΣΑΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΝ [XXII-XXVΠΙ]

Εξοδος

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΑΥΤΙΛΟΣ

[Π ρ ο β ο λ έ α ς α']

Σκηνή πρώτη: Δικαστήριο υπαίθριο στην αρχαία πόλη των

Αθηνών. Φτάνουν οι κατηγορούμενοι και προχωρούν ανάμεσα

σε βλαστήμιες και κραυγές: Θάνατος! Θάνατος!

Σκηνή δεύτερη: Φυλακή στην ίδια πόλη, κάτω από την Α-

κρόπολη. Τοίχοι μισοφαγωμένοι από την υγρασία. Χάμου

ένα φτενό, αχυρένιο στρώμα και στη γωνιά ένα σταμνί με

νερό. Στον εξωτερικό τοίχο μια σκιά: ο φύλακας.

Σκηνή τρίτη: Κωνσταντινούπολη. Στον γυναικωνίτη του

Ιερού Παλατιού, κάτω από το φως των κεριών, η Βασίλισ-

σα πετάει ένα πουγκί με χρυσά νομίσματα στον Αρχιευνούχο

που υποκλίνεται και την κοιτάζει με νόημα. Στο άνοιγμα της

πόρτας, οι άνθρωποί του πανέτοιμοι.

Σκηνή τέταρτη: Αρχονταρίκι μεγάλης Μονής. Μακρόστε-
νο τραπέζι και στην κορυφή του ο Ηγούμενος. Ίδρωμένοι
μπαινοβγαίνουνε οι καλόγεροι φέρνοντας τα μαντάτα: ένα
πλήθος έχει ξεχυθεί στους δρόμους, βάζει φωτιές, καταστρέ-
φει τα πάντα.

Σκηνή πέμπτη: Ναύπλιο. Έλληνες και Βαυαροί αξιωματι-
κοί στο Υπασπιστήριο του Βασιλέα συνομιλούν χαμηλόφω-
να. Ένας αγγελιοφόρος παίρνει το μήνυμα και φεύγει κατά
τα σκαλιά που οδηγούνε ψηλά στο Παλαμήδι.

Σκηνή έκτη: Μπρος από 'να παλιό και άδειο οικόπεδο, στη

σύγχρονη Αθήνα, ένα πλήθος ανάκατο με παπάδες και Δε-

σποτάδες συνωστίζεται για να ρίξει μια πέτρα, «τον λίθον

του αναθέματος».

Σκηνή εβδομή: Κτίσματα χαμηλά του ΕΑΤ/ΕΣΑ. Στο

προαύλιο, μεθυσμένοι οπλίτες. Αγριοφωνάρες κι αισχρές χει-

ρονομίες. Ο αξιωματικός που βγαίνει από κάποιο κελί κάτι

λέει στον στρατιωτικό ιατρό. Πίσω τους ακούγονται γδούποι

και οιμωγές.

ΜΥΡΙΣΑΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΝ [I-VII]

I

ΜΙΑ ΜΕΡΑ τη ζωή που 'χασα την ξαναβρήκα στα μάτια ενός
νέου μοσχαριού που με κοίταζε μ' αφοσίωση. Κατάλαβα πως
δεν είχα γεννηθεί στην τύχη. Βάλθηκα να σκαλίζω τις μέρες
μου, να τις φέρνω άνω-κάτω, να ψάχνω. Ζητούσα να ψαύσω
την ύλη των αισθημάτων. Ν' αποκαταστήσω, από τις νύξεις
που έβρισκα διάσπαρτες μέσα στον κόσμο αυτόν, μian αθωό-
τητα τόσο ισχυρή που να ξεπλένει τα αίματα - το άδικο -
και να εξαναγκάζει τους ανθρώπους να μου αρέσουν.

Δύσκολο - αλλά πως να γίνει; Κάποτε νιώθω να 'μαι τόσοι

πολλοί που χάνομαι. Θέλω να πραγματοποιηθώ έστω και στο

μάκρος μιας ηλικίας που να ξεπερνά τη δική μου.

Αν η ψευτιά δεν υπάρχει τρόπος να καταβληθεί ούτε από τον

χρόνο, τότε το παιχνίδι το έχασα.

||

ΚΑΤΟΙΚΗΣΑ ΜΙΑ ΧΩΡΑ που 'βγαινε από την άλλη, την

πραγματική, όπως τ' όνειρο από τα γεγονότα της ζωής μου.

Την είπα κι αυτήν Ελλάδα και τη χάραξα πάνω στο χαρτί

να τηνε βλέπω. Τόσο λιγη έμοιαζε' τόσο άπιαστη.

Περνώντας ο καιρός όλο και τη δοκιμάζα: με κάτι ξαφνικούς

σεισμούς, κάτι παλιές καθαρόαιμες θύελλες. Άλλαζα θέση

στα πράγματα να τ' απαλλάξω από κάθε αξία. Μελετούσα

τ' Ακοίμιστα και την Ερημική ν' αξιωθώ να φκιάνω λό-

φους καστανούς, Μοναστηράκια, κρήνες. Ως κι ένα περι-

βόλι ολόκληρο έβγαλα γιομάτο εσπεριδοειδή που μύριζαν Η-

ράκλειτο κι Αρχίλοχο. Μα 'ταν η ευωδία τόση που φοβήθηκα.

Κι έπιασα σιγά σιγά να δένω λόγια σαν διαμαντικά να την

καλύψω τη χώρα που αγαπούσα. Μην και κανείς ιδεί το κάλ-

λος. Ή κι υποψιαστεί πως ίσως δεν υπάρχει.

III

ΛΟΙΠΟΝ ΤΡΙΓΥΡΙΖΑ μέσα στη χώρα μου κι έβρισκα τόσο

φυσική τη λιγοςύνη της, που 'λεγα πως, δε γίνεται, θα πρέπει

να 'ναι από σκοπού το ξύλινο τούτο τραπέζι με τις ντομάτες

και τις ελιές μπρος στο παράθυρο. Για να μπορεί μια τέτοια

αίσθηση βγαλμένη απ' το τετράγωνο του σανιδιού με τα λίγα

ζωηρά κόκκινα και τα πολλά μαύρα να βγαίνει κατευθείαν

στην αγιογραφία. Και αυτή, αποδίδοντας τα ίσα, να προεχτείνε-

ται μ' ένα μακάριο φως πάνω απ' τη θάλασσα εωσότου από-

καλυφθεί της λιγοςύνης το πραγματικό μεγαλείο.

Φοβούμαι να μιλάω μ' επιχειρήματα που μόνον η άνοιξη δι-
καιωματικά διαθέτει· όμως την παρθενία που πρεσβεύω έτσι
την αντιλαμβάνομαι και μόνον έτσι τη φαντάζομαι να κρατάει
τη μυστική της αρετή: μεταβάλλοντας σε άχρηστα όλα τα
μέσα που θα μπορούσαν να επινοήσουν οι άνθρωποι για τη
συντήρηση και την ανανέωσή της.

IV

ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ δεν τη βρήκα τόσο στους αγρούς ή, έστω,

σ' έναν Μποττιτσέλλι όσο σε μια μικρή Βαϊφόρο κόκκινη.

Έτσι και μια μέρα, τη θάλασσα την ένιωσα κοιτάζοντας μια

κεφαλή Διός.

Όταν ανακαλύψουμε τις μυστικές σχέσεις των εννοιών και

τις περπατήσουμε σε βάθος θα βγούμε σ' ένα άλλου είδους

ξέφωτο που είναι η Ποίηση. Και η Ποίηση πάντοτε είναι

μία, όπως ένας είναι ο ουρανός. Το ζήτημα είναι από πού

βλέπει κανείς τον ουρανό.

Εγώ τον έχω δει από καταμεσίς της θάλασσας.

V

ΘΕΛΩ ΝΑ 'ΜΑΙ ΕΙΛΙΚΡΙΝΗΣ όσο και το λευκό πουκάμισο

που φορώ' και ίσιος, παράλληλος με τις γραμμές πόχουν

τα ξοχόσπιτα κι οι περιστεριώνες, που δεν είναι καθόλου

ίσιες κι ίσως γι' αυτό στέκουνε τόσο σίγουρα μες στην πα-

λάμη του Θεού.

Τείνω μ' όλους μου τούς πόρους προς ένα - πώς να το πω; -

περιστρεφόμενο, εκθαμβωτικό εϋ. Από το πώς δαγκώνω

μέσα στο φρούτο έως το πώς κοιτάζω απ' το παράθυρο, αι-

σθάνομαι να σχηματίζεται μια ολόκληρη αλφαβήτα που πα-

σχίζω να βάλω σ' ενέργεια με την πρόθεση ν' αρμόσω λέξεις

ή φράσεις, και την απώτερη φιλοδοξία, ιάμβους και τετρά-

μετρα. Που σημαίνει: να συλλάβω και να πω έναν άλλο, δεύ-
τερο κόσμο που φτάνει πάντα πρώτος μέσα μου. Μπορώ μά-
λιστα να φέρω μάρτυρες ένα σωρό ασήμαντα πράγματα: βό-
τσαλα που τα ρίγωσαν οι τρικυμίες, ρυάκια μ' ένα κάτι πα-
ρήγορο στο κατρακυλητό τους, μυριστικά χορτάρια, λαγωνικά
της αγιοσύνης μας. Μια ολάκερη φιλολογία, οι αρχαίοι Έλ-
ληνες και Λατίνοι, οι κατοπινοί χρονογράφοι και υμνωδοί·
μια τέχνη, ο Πολύγνωστος, ο Πανσέληνος: όλοι τους βρίσκο-
νται μεταγλωττισμένοι και στενογραφημένοι μέσα εκεί από
το λείο, το χλοερό, το δριμύ και το εκστατικό, που η μόνη
γνήσια και αυθεντική τους παραπομπή ενυπάρχει στην ψυχή
του ανθρώπου.

Αυτή την ψυχή τη λέω αθωότητα. Κι αυτή τη χίμαιρα,

δικαίωμά μου.

VI

Ω ΝΑΙ, ΜΙΑ ΣΚΕΨΗ για να 'ναι πραγματικά υγιής - άσχετο

σε τι αναφέρεται - πρέπει ν' αντέχει στο ύπαιθρο. Και όχι

μόνον. Πρέπει την ίδια στιγμή στην ευαισθησία μας να 'ναι

καλοκαίρι.

Λίγο, δυο-τρεις βαθμούς πιο χαμηλά, τετέλεσται: το γιασεμί

σωπαίνει, ο ουρανός γίνεται θόρυβος.

VII

ΧΕΙΛΙ ΠΙΚΡΟ που σ' έχω δεύτερη ψυχή μου, χαμογέλασε!

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΝΑΥΤΙΛΟΣ

[Π ρ ο β ο λ έ α ς β']

Σκηνή πρώτη: Κατάκοιτος, με γάγγραινα στο πόδι, ο Μιλτιάδης έχει μεταφερθεί στο Δικαστήριο, κι εκεί, με κατάπληξη κι έσχατη αποκαρδίωση, ακούει την καταδίκη του.

Σκηνή δεύτερη: Μ' εγκαρτέρηση, μετά τον εξοστρακισμό του από τους Αθηναίους, ο Αριστείδης ανεβαίνει στο καράβι που θα τον απομακρύνει από την πατρίδα του.

Σκηνή τρίτη: Ο Φειδίας ριγμένος στις φυλακές σαν κα-

κούργος αργοπεθαίνει από γηρατειά και θλίψη.

Σκηνή τέταρτη: Τα όργανα που κινητοποιούν οι Τριάκον

τα ρίχνονται στη σφαγή και στη λεηλασία.

Σκηνή πέμπτη: Στο φτωχό του στρώμα της φυλακής, ο

Σωκράτης, μετά την καταδίκη του σε θάνατο, πίνει το κώ-

νειο ήρεμος και ξεψυχάει.

Σκηνή έκτη: Ο Μέγας Αλέξανδρος, έξω από τη σκηνή

του, δίνει διαταγή να εξοντώσουν τον αφοσιωμένο του Στρα-

τηγό Παρμενίωνα.

Σκηνή εβδομή: Μέσα σε μια γενική οχλαγωγία, ο Φωκίων

και οι φίλοι του, χωρίς να μπορέσουν ν' απολογηθούν, κατά-

δικάζονται σε θάνατο.

ΜΥΡΙΣΑΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΝ [VIII-XIV]

VIII

ΓΥΜΝΟΣ, ΙΟΥΛΙΟ ΜΗΝΑ, το καταμεσήμερο. Σ' ένα στενό

κρεβάτι, ανάμεσα σε δυο σεντόνια χοντρά, ντρίλινα, με το μά-

γουλο πάνω στο μπράτσο μου που το γλείφω και γεύομαι

την αλμύρα του.

Κοιτάζω τον ασβέστη αντικρύ στον τοίχο της μικρής μου κά-

μαρας. Λίγο πιο ψηλά το ταβάνι με τα δοκάρια. Πιο χαμηλά

την κασέλα όπου έχω αποθέσει όλα μου τα υπάρχοντα: δυο

παντελόνια, τέσσερα πουκάμισα, κάτι ασπρόρουχα. Δίπλα, η

καρέκλα με την πελώρια ψάθα. Χάμου, στ' άσπρα και μαύρα

πλακάκια, τα δυο μου σάνταλα. Έχω στο πλάι μου κι ένα

βιβλίο.

Γεννήθηκα για να 'χω τόσα. Δεν μου λέει τίποτε να παραδο-

ξολογώ. Από το ελάχιστο φτάνεις πιο σύντομα οπουδήποτε.

Μόνο που 'ναι πιο δύσκολο. Κι από το κορίτσι που αγαπάς

επίσης φτάνεις, αλλά θέλει να ξέρεις να τ' αγγίξεις οπότε αν

η φύση σου υπακούει. Κι από τη φύση - αλλά θέλει να

ξέρεις να της αφαιρέσεις την αγκίδα της.

ΙΧ

«ΕΧΘΕΣ ΕΧΩΣΑ ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΜΜΟ το χέρι μου κι έ-

πιασα το δικό της. Όλο το απόγευμα ύστερα τα γεράνια με

κοίταζαν απ' τις αυλές με νόημα. Οι βάρκες, οι τραβηγμένες

έξω στη στεριά, πήρανε κάτι γνώριμο, οικείο. Και το βράδυ,

αργά, την ώρα που της έβγαλα τα σκουλαρίκια να τη φιλήσω

έτσι όπως θέλω εγώ, με τη ράχη ακουμπισμένη στο μαντρό-

τοιχο της εκκλησιάς, μπουμπούνισε το πέλαγος και οι Άγιοι

βγήκανε κρατώντας κεριά να μου φωτίσουνε.»

Χωρίς αμφιβολία υπάρχει για τον καθέναν από μας κι από

μια ξεχωριστή, αναντικατάστατη αίσθηση που αν δεν την βρει

να την απομονώσει εγκαίρως και να συζητήσει αργότερα μαζί

της, έτσι που να τη γεμίσει πράξεις ορατές, πάει χαμένος.

Χ

ΟΤΙ ΜΠΟΡΕΣΑ Ν' ΑΠΟΧΤΗΣΩ μια ζωή από πράξεις ορατές

για όλους, επομένως να κερδίσω την ίδια μου διαφάνεια, το

χρωστώ σ' ένα είδος ειδικού θάρρους που μου 'δωκεν η Ποιή-

ση: να γίνομαι άνεμος για το χαρταετό και χαρταετός για

τον άνεμο, ακόμη και όταν ουρανός δεν υπάρχει.

Δεν παίζω με τα λόγια. Μιλώ για την κίνηση που ανακαλύ-

πτει κανείς να σημειώνεται μέσα στη «στιγμή» όταν κατα-

φέρει να την ανοίξει και να της δώσει διάρκεια. Οπότεν,

πραγματικά, και η Θλίψις γίνεται Χάρις και η Χάρις Άγγε-

λος· η Ευτυχία Μοναχή και η Μοναχή Ευτυχία

με λευκές, μακριές πτυχές πάνω από το κενό,

ένα κενό γεμάτο σταγόνες πουλιών, αύρες βασιλικού και συ-

ριγμούς υπόκωφου Παραδείσου.

ΧΙ

ΟΙ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ φθείρονται πολύ πιο δύσκολα.

Ο Ρεμπώ επέζησε της Κομμούνας όπως θα επιζήσει το φεγγ-

γάρι της Σαπφώς από το φεγγάρι του Αρμστρονγκ. Χρειά-

ζονται άλλης λογής υπολογισμοί.

Το ρολόι που μας αφορά δεν είναι αυτό που καταμετρά τις

ώρες αλλά που κατανέμει το μέρος της φθοράς και της αφθαρ-

σίας των πραγμάτων όπου, έτσι κι αλλιώς, μετέχουμε, όπως

μετέχουμε στη νεότητα ή στο γήρας. Ίσως γι' αυτό, εμένα,

ο θάνατος με τρόμαζε ανέκαθεν λιγότερο από την αρρώστια'

κι ένα τρυφερό σώμα με θάμπωνε περισσότερο από το πιο

τρυφερό συναίσθημα.

Ο ήλιος σκάει μέσα μας κι εμείς κρατάμε την παλάμη στο

στόμα έντρομοι.

Ο αέρας σηκώνεται. Το θείο θριαμβεύει.

XII

ΑΠΟ ΤΟ ΒΟΤΣΑΛΟ ΣΤΟ ΦΥΛΛΟ ΤΗΣ ΣΥΚΙΑΣ κι από το

φύλλο της συκιάς στο ρόδι, όπως από τον Κούρο στον Ηνίοχο

κι από τον Ηνίοχο στην Αθηνά.

Ονειρεύομαι μίαν Ηθική που η έσχατη αναγωγή της να οδη-

γεί στην ίδια ομοούσια και αδιαίρετη Τριάδα.

XIII

ΣΤΙΣ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΕΣ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ υπήρχε μια μακαριότητα,

ένα μεγαλείο, που έφτασαν ως τις ημέρες μας άθιχτα. Η πα-

τούσα μας, που ανασκαλεύει την ίδια άμμο, το νιώθει. Περ-

πατάμε χιλιάδες χρόνια, ο άνεμος ολοένα λυγίζει τις καλαμιές

κι ολοένα εμείς υψώνουμε το πρόσωπο. Καταπού; Ως πότε;

Ποιοι κυβερνάνε;

Μας χρειάζεται μια νουθεσία που να διαμορφώνεται όπως το

δέρμα επάνω μας τον καιρό που μεγαλώνουμε. Κάτι νεανι-

κό και δυνατό συνάμα, σαν το 'εν δ' ύδατ' 'αενάοντα ή το θα-

λερόν κατά δάκρυ χέοντες. Έτσι που να μπορεί κείνο που

γεννά ο άνθρωπος να ξεπερνά τον άνθρωπο διχως να τον κατα-

πιέζει.

XIV

Τ' ΑΝΩΤΕΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΜΟΥ τα έκανα στο Σχολείο

της θάλασσας. Ιδού και μερικές πράξεις για παράδειγμα:

(1) Εάν αποσυνδέσεις την Ελλάδα, στο τέλος θα δεις να σου

απομένουν μια ελιά, ένα αμπέλι, κι ένα καράβι. Που σημαί-

νει: με άλλα τόσα την ξαναφτιάχνεις.

(2) Το γινόμενο των μυριστικών χόρτων επί την αθωότητα

δίνει πάντοτε το σχήμα κάποιου Ιησού Χριστού.

(3) Η ευτυχία είναι η ορθή σχέση ανάμεσα στις πράξεις (σχή-

ματα) και στα αισθήματα (χρώματα). Η ζωή μας κόβεται,

και οφείλει να κόβεται, στα μέτρα που έκοψε τα χρωματι-

στά χαρτιά του ο Matisse.

(4) Όπου υπάρχουν σικιές υπάρχει Ελλάδα. Όπου προε-

ξέχει το βουνό απ' τη λέξη του υπάρχει ποιητής. Η ηδονή

δεν είναι αφαιρετέα.

(5) Ένα δειλινό στο Αιγαίο περιλαμβάνει τη χαρά και τη λύπη

σε τόσο ίσες δόσεις που δεν μένει στο τέλος παρά η αλήθεια.

(6) Κάθε πρόοδος στο ηθικό επίπεδο δεν μπορεί παρά να είναι

αντιστρόφως ανάλογη προς την ικανότητα που έχουν η δύ-

ναμη κι ο αριθμός να καθορίζουν τα πεπρωμένα μας.

(7) Ένας «Αναχωρητής» για τους μισούς είναι, αναγκαστι-

κά, για τους άλλους μισούς, ένας «Ερχόμενος».

ΠΗΓΗ: <https://ikarosbooks.gr/460-o-mikros-naytilos.html>